

Neosebne glagolske oblike in gradnja podrednih stavkov v subijskem terskem govoru

Danila Zuljan Kumar

Cobiss: 1.01

Prispevek se osredotoča na tvorbo in rabo neosebne (nedoločne) glagolske oblike in gradnjo podrednih stavkov in rabo podrednih konektorjev v subijskem (Subid, it. Subit, občina Ahten, it. Attimis) govoru slovenskega terskega (Ter, it. del Torre) narečja v Italiji. Predstavljen je tudi vpliv stičnih romanskih jezikov na skladišni sistem subijskega govora. Avtorica razlikuje med prevzemom skladišnega vzorca, jezikovnim vplivom na pogostnost rabe strukture in vplivom stičnih jezikov na širitev funkcije strukture po analogiji.

Ključne besede: slovenščina, narečja, tersko narečje, besedilna gradnja

Impersonal verb forms and the formation of subordinate clauses in the Subit (Torre) dialect

This article focuses on the formation and use of impersonal (non-finite) verb forms, the formation of subordinate clauses, and the use of subordinating conjunctions in the local dialect of Subit (in the Municipality of Attimis) of the Slovenian Torre dialect in Italy. It also presents the influence of Romance contact languages on the syntax of the Subit dialect. The author distinguishes between borrowing of syntactic patterns, linguistic influence on the frequency of using structures, and the influence of contact languages on spreading the structure's function by analogy.

Keywords: Slovenian, dialects, Torre dialect, text composition

1 Uvod

Območje Terskih dolin je del Beneškoslovenskega hribovja, obsega okrog 300 km² ozemlja (Marušič 2006: 55) in spada v porečje reke Soče. V Terskih dolinah se govori slovensko tersko narečje, ki ga zgodovinsko prištevamo v beneško-kraško skupino zahodnih slovenskih narečij, glede na mlajše jezikovne značilnosti pa ga uvrščamo v primorsko narečno skupino, znotraj nje pa v beneškoslovensko podskupino, poleg nadiškega, obsoškega in briškega narečja. Zaradi obsežnosti in hribovitosti ozemlja, na katerem se govori, je narečje precej neenotno, vsak izmed govorov¹ ima svoje posebnosti, vsi pa so poleg rezijanskih najbolj romanizirani govori slovenskega jezika (Logar 1993: 130).

¹ Ramovš (1935: 53) med vasi s terskim narečjem prišteva Plastišča, Brezje, Tipano, Viško, Karno, Karnahto (ter. Konalič), Vizont, Zavrh, Bardo, Muzec, Ter, Podbrdo, Breg, Fli-

Vas Subid spada upravno v občino Ahten (Attimis), ki skupaj z občinami Gorjani, Čenta (Tarcento), Neme (Nimis), Fojda (Faedis), Tavorjana in Čedad spada v Srednjo Benečijo (Kunaver 2006: 17). Vas leži 727 m nad morjem 9 km od Ahtna in 14 km severovzhodno od Vidma, v majhni Malijski dolini.² Poleg Subida spadajo v občino Ahten še naselja Forame, Porzus, Racchiuso in Borgo Faris (Partistagno). Slovensko narečje se govori še v vasi Porzus, v preostalih vaseh pa prevladuje furlanščina.³

V prispevku bosta prikazani tvorba in raba neosebnih glagolskih oblik ter podrednih stavčnih struktur v subijskem govoru. Ta je v stalnem stiku s furlanskimi narečji, ki se govorijo v ravninskih vaseh občine Ahten, in z italijanskim jezikom, ki se rabi tako v družinah kot v javnem življenju, zato je skladijski sistem subijskega govora pod močnim vplivom furlanskega in italijanskega skladijskega sistema. Hkrati se v govoru rabijo skladijske strukture, ki so bile v preteklosti v rabi v slovenskem jeziku, danes pa jih razumemo kot arhaične, saj so njihovo vlogo v skladijskem sistemu prevzele druge strukture.

Primeri, ki bodo navedeni v nadaljevanju, so iz antologije Mlada lipa Brune Balloch (2010) ter iz rokopisa zgodb, ki jih ista avtorica pripravlja za izdajo pri Istituto di ricerca Achille Tellini. Ta je zasnoval zbirko z naslovom Miti, fiabe e leggende del Friuli storico, katere namen je raziskovanje in promocija furlanske kulture (Zannier 2008: 7), vendar so zajeli tudi slovenske govore v Furlaniji - Julijski krajini.⁴

2 Neosebne (nedoločne) glagolske oblike

Neosebne glagolske oblike so oblike, ki se ne spregajo in tako ne izražajo slovnice osebe. To so: nedoločnik, namenilnik, opisni deležnik na *-l* ali *-n/-t*, deležje in glagolnik (*govorjenje*). Uporabljajo se pri tvorbi časa in naklona (*bom govorila, govorila bi*), načina (*govorila sem, ogovorjena sem bila*), za izražanje cilja glagolskega dejanja (*grem povedat*), istodobnosti (*domov grede kupim solato*) ali preddobnosti (*to rekši, je odšel*) (Toporišič 2000: 346; 1992: 129). Če ima neosebna glagolska oblika ob sebi dopolnilo, v slovenskem knjižnem jeziku večinoma predmet ali prislovno določilo, jo imenujemo polstavek (Toporišič 2000: 632). V slovenskem knjižnem jeziku poznamo šest vrst polstavkov: deležijski,

pano, Sedile in Černejjo, medtem ko se govora v Mažaroli in Čaneboli bolj približujeta nadiškemu narečju. Med vasi s terskim narečjem je treba prišteti še Subid z zaselkom Kancelier, Malino in Porzus.

² Malina je pritok reke Ter.

³ V Racchiusu so v preteklosti govorili slovensko, danes ne več. Informacijo mi je posredovala Bruna Balloch, ki se ji lepo zahvaljujem tudi za mnoge druge informacije. Prav tako se zahvaljujem dr. Giorgiu Cadoriniju za pregled furlanskih zgledov.

⁴ Gl. Miceu 2008; Tomasetig 2011.

deležniški,⁵ nedoločniški, namenilniški, pridevniški⁶ in samostalniški (Toporišič 2000: 633).⁷ V obravnavanih subjektivnih besedilih pridevniških in samostalniških polstavkov nisem zasledila, od ostalih neosebne glagolskih oblik, ki so v rabi, pa je največ deležijskih.

2.1 Deležje (gerundij) in deležijski polstavek

V slovenščini poznamo štiri vrste deležij, in sicer na *-č*, *-aje*, *-e* in *-ši*. Njihova skladenjska vloga je izražanje relativnega časa oziroma dobnosti, pri čemer deležje na *-ši* izraža preddobnost, deležja na *-č*, *-aje* in *-e* pa istodobnost (Jesenšek 1998: 216). Gre za oblike, podedovane iz praslovanščine, ki so se iz rabe podobno kot v drugih slovenskih jezikih postopoma umaknile. V Dalmatinovi Bibliji so bila deležja še dobro zastopana, pozneje pa so njihovo vlogo prevzeli deležnik, nedoločnik in podredni stavki (Jesenšek 1998: 60). Najhitreje je izginjalo deležje na *-ši*, ki se je v slovenščini tvorilo iz dovršnih glagolov, npr. *stopivši*, *odšedši*, *videvši* (Toporišič 1992: 22). Ohranile so se le redke prislovne oblike, npr. *skrivši*, ter oblike, ki so se poprivedile, npr. *bivši*. Nekoliko boljše se je ohranilo deležje na *-č*, to je deležje s priponskim obrazilom *-oč/-eč*, ki je praviloma izpeljano iz nedovršnih glagolov, npr. *gredoč*, *sedeč* (Toporišič 1992: 22), vendar gre tudi tu razvoj v smeri pridevnikov, npr. *vroč* (Jesenšek 1998: 40). Če ima deležje ob sebi dopolnilo (predmet, prislovno določilo), ga imenujemo deležijski polstavek (Toporišič 2000: 633). Ta je pomensko enakovreden osebni glagolski obliki, pri čemer je osebek deležijskega polstavka praviloma enak kot v glagolskem stavku (Jesenšek 1998: 216). Raba deležijskih polstavkov je poznana v prekmurskem knjižnem jeziku, v katerega je prišla preko stare cerkvene slovanščine in se od tam kot učinkovit skladenjski strnjevalec uveljavila tudi v knjižnem jeziku osrednjega slovenskega prostora. Danes deležijski polstavki v slovenskem knjižnem jeziku skorajda niso več rabljeni, deloma so se polstavčne deležijske oblike na *-č* ustalile le v znanstvenem jeziku (Jesenšek 1998: 64).

Tudi v slovenski dialektološki literaturi deležjem in deležijskim polstavkom ni namenjena posebna pozornost,⁸ kar verjetno pomeni, da gre za strukturo, ki je slovenska narečja danes ne poznajo oziroma ohranjajo le okamne deležijske oblike, ki jih prištevamo k prislovom načina, npr. *molče*, *hote*, *mimogrede*, ali jih razumemo kot del nepravlega predloga, npr. *glede na (to)*.⁹ Da gre za redko rabljene

⁵ V samoti iz oči mi solza lije, zatorej pesmi, tebi v čast zložene, iz krajev niso, ki v njih sonce sije (Prešeren), Želje, da s tvojim moje bi ime slovelo, rodile so domače Pesmi, milo se glaseče (Prešeren) (Toporišič 2000: 632).

⁶ Ni znamenje na polju to, to moje je srce gorko, in ta obraz, prepoln miline, je slika moje domovine (Cankar) (Toporišič 2000: 632).

⁷ Ivan je, glavo pokonci, zrl nasprotniku v oči (Toporišič 2000: 633).

⁸ Ramovš (1952: 147) v Morfologiji slovenskega jezika omenja deležje le *mimogrede*, in sicer ob deležniku, kjer pravi, da so oblike kot *hode* (*človek je hode prišel tja in tja*) osamljene oblike s prislovno vlogo.

⁹ Da deležje že v 19. stoletju v slovenskih narečjih ni bilo produktivno, potrjuje izjava patra Stanislava Škrabca, ki je nasprotoval oživljanju deležnikov in deležniških polstavkov na *-č* in *-ši* v slovenskem knjižnem jeziku. Priporočal je njihovo opuščanje, in sicer po zgledu narečij, ki stavčnega strnjevanja z deležji niso poznala (Jesenšek 1998: 54).

oblike tudi v obrobni slovenskih narečjih, nam potrjujeta Steenwijk in Pronk. Prvi za rezijanski govor Bile poroča, da je v njem našel le en primer deležja, in sicer *jokajoč*. Na njegovo dodatno poizvedovanje se je informatorka spomnila še nekaj primerov deležja/deležijskega polstavka na *-č*: *Na mi dušál jôčajoč, na dušlá jôčajoč, ja si paršlá smajóč* ‘jaz sem prišel s smehom’, *na ję bila klačóč* ‘bila je pokleknjena’, *si jo nalízal sadóč* ‘našel sem jo sedečo’ (Steenwijk 1992: 141). Enako je v ziljskih govorih Brda in Potoč, kjer je najti le »ostanke deležja« v oblikah *kleče, hoje, stoje, leže* (Pronk 2009: 129), kar poznamo tudi v drugih slovenskih narečjih. Toda v zbranih zgodbah iz Subida najdemo pogosto rabo deležja in deležijskega polstavka na *-č*,¹⁰ ki je po pričevanju njihove avtorice Brune Balloch živa tudi v današnjem subijskem govoru,¹¹ zato se v prispevku najprej podrobneje posvečam tej strukturi in njeni rabi v subijskem govoru, potem pa vsem ostalim nedoločnim glagolskim oblikam in tvorbi odvisnih stavkov.

2.1.1 Deležje/deležijski postavek na *-č*

Deležje/deležijski postavek na *-č* je nedoločna glagolska oblika brez leve vezljivosti, tvorjena iz sedanjiške podstave, ki izraža istodobnost v katerem koli časovnem okvirju (Jesenšek 1998: 216). Ničta končnica ima slovnični pomen ednine, dvojine in množine za vse tri spole (Jesenšek 1998: 41). Deležje/deležijski polstavek na *-č* večinoma zaznamuje trajanje (zgleđi od 1 do 7), lahko pa tudi ponavljanje (zgleđa 8 in 9). Deležje na *-č* se v subijskem govoru tvori tudi pri glagolih, pri katerih se v slovenskem knjižnem jeziku tvorita deležji na *-e* ali *-aje*, npr. sub. *smejuč* : slov. knj. *smeje*, sub. *jokuč* : slov. knj. *jokaje*, sub. *gleduč* : slov. knj. *glede*, sub. *skakuč* : knj. *skakaje*.¹²

¹⁰ Najdemo pa tudi primere deležja na *-e*, in sicer v besedni zvezi *nazaj grede*, sub. *nazaj réde*, ki je sicer dane v funkciji prislova.

Po pot, nazaj réde. kã so šle, se so kladále dakórdo za nestã šiuat kótle tje na Porčinj, kãr žnidarce sãbijske niso molë prejet vič diela pred sveto Ano.

Po poti nazaj grede, ko sta šli, sta se zmenili, da bosta nesli krilo šivat tja na Porčinj, ker subijske šivilje pred sveto Ano niso mogle več sprejemati dela.

Nazaj réde se je ustau pãr Súrah, tu oštarije.

Nazaj grede se je ustavil pri Surah, tam v gostilni.

¹¹ Raba deležja na *-č* je na več mestih izpričana tudi v Glosariju Jana Baudouina de Courtenayja. Zapisane so npr. oblike *jokuč, smejoč, wekuč* (Spinozzi Monai 2009: geslo 2788); *koroč* *‘kregajoč se’, *sãm vidu koroč dwa moža* (Spinozzi Monai 2009: geslo 2781); *butuč* *‘pretepajoč’, *sãm vidu butuč dwa moža* (Spinozzi Monai 2009: geslo 2781); *metoč; sa ya vidu metoč* *‘metajoč’, *matajoch* ‘igrajoč’ (Spinozzi Monai 2009: gesli 3963 in 3964); *dieluč; mate fadijo tole dieluč* (Spinozzi Monai 2009: geslo 4352); *čekeróč, rožinoč* oboje ‘govoreč’ (Spinozzi Monai 2009: geslo 6156); *čakaróč* ‘pripovedujoč’, *san čou čakaróč* ‘slišal sem [ga] pripovedujočega pravljice’ (Spinozzi Monai 2009: gesli 6430 in 6431); *plakuč* ‘jokajoč’ (Spinozzi Monai 2009: geslo 6432).

¹² Najprej v poševnem tisku navajam zgled iz subijskega govora, potem pa v pokončnem tisku njegov prevod v približek slovenskega govornega (knjižnega) jezika, pri čemer poskušam ohraniti čim več skladenjskih značilnosti subijskega govora (npr. rabo določnega in nedoločnega člena, zvezo kazalnega zaimka in predloga, besedni red ipd.).

- (1) *Je uoru dou povierak an je šu se sméjuć damou.*¹³
Je odvrigel povirek in smeje šel domov.
- (2) *Léduć tu sărca je obriedu, zakuo mu je utiekála uoda.*
S pogledom tja v srce 'ko si je iskreno priznal' je vedel, zakaj mu je odtekala voda.
- (3) *Malo pótan ta ženica je zamahtíela borlòc za njem.*
Nekoliko kasneje ta ženica je omahnila 'umrla' s krikom na ustih za njim.
- (4) *Tə bližnji, kə so stalə etu uoku, so pravələ, kə kər lunà se zlijè dou məz dolino, še na riec bielə se uaja uoku te hiše an dou məz njiuo pröse se čuje uėkuć simpər tuo: »Ušà, ušà, tíčəce s prosà!«*
Tisti bližnji, ki so stanovali tu okoli, so pravili, da se, kadar se luna zlije po dolini, še neka bela reč valja okoli te hiše in dol na njivi s prosom in se sliši, da vpije vedno tole: »Ušà, ušà, ptičice s prosà!«
- (5) *Se naordan, kə tje za Orico otrocə so borlalə, kar so molə, merkuć ou oblak: »Ospərbuoh, dejte nan daš!«*
Se spomnim, ko tja za Gorico otroci so kričali, kar so mogli, zroč gor v oblak: »Gospod Bog, dajte nam dež!«
- (6) *Ben uon s te ruobje, so uoril, də se je čulo jokuć dna otročića zvəčer pozno al kar je bla luna.*
Torej ven iz te groblje, so govorili, da se je slišalo jokati enega otroka zvečer pozno ali ko je bila luna.
- (7) *Če se so zapoznielə, se urácuć od deléćamə, ou Malíne, étu, kə je bla latarija, je bieu dan velèk hlieu:étu ospodarjè so molə pustitə njeħ konjè za nuojć an dru dan jətə naprej.*
Če so se zakasnil, vračajoč se od daleč, gor v Malini, tu, kjer je bila mlekar-
na, je bil en velik hlev, tu gospodarji so morali pustiti svoje konje za čez noč in drug dan iti naprej.
- (8) *Kər son bla mikana an son čula piukuć čiuitu/souò ponoćə, son letiela tu meje mame čamer an son lenəla rauno tə h nje.*
Ko sem bila majhna in sem slišala skovikati sovo, sem letela tja v kamro svoje mame in sem legla prav tja 'tesno' k njej.
- (9) *Hlapac je bieu dan zec an skákuć je šu tə h šuoštarjo.*
Hlapec je bil en zajec in skakaje je šel tja k čevljarju.

2.2 Deležniški polstavek

Deležniški postavek je polstavek z deležnikom in določilom, ki je večinoma predmet ali prislovno določilo (Toporišič 2000: 633). V obravnavanih subjektivnih besedilih je deležniških polstavkov le nekaj.

- (10) *Bepo se je ženu, ustrāšen tek zajec, je júpu zaries, kə zluodi je pəršù ledat, kuo če, kə a je klicu tako napasébno.*

¹³ Zgledi so zapisani v poenostavljenem fonetičnem zapisu. Mesto naglasa je označeno le v primerih, ko je drugačno kot v slovenskem knjižnem jeziku, in pri manj znanih besedah (pretežno romanskega izvora).

Bepo se je ženil, prestrašen kot zajec, je mislil zares, da zlodej je prišel gledat, kaj hoče, ker ga je klical tako nenavadno 'nadnaravno'.

- (11) *Mrétaca, prestrašena tej dan tićac, je pobožala Štelco an je šla tje po dne potice jókuć.*

Mretica, prestrašena kot ptiček, je pobožala Štelco in je jokaje stekla po (eni) potki.

2.3 Nedoločniški polstavek

Nedoločniški polstavek je polstavek z nedoločniško besedno zvezo. V funkciji izražanja časa, tj. kot časovni polstavek,¹⁴ predstavlja v slovenskem knjižnem jeziku zastarelo strukturo (Toporišič 1992: 130).¹⁵ V analiziranih subjektivnih besedilih najdemo nedoločniški polstavek v funkciji časovnega odvisnika (zgleđa 12, 13), toda veliko pogosteje je struktura rabljena v dveh vrstah predložnih zvez, tj. za izražanje namere (zgleđi 14–16) in načina (zgleđi 17–19).

- (12) *Mačka, vidàt no tako mǎš, je sikhàla ou smrieo.*

Ko je mačka videla tako veliko miš, je švignila gor v smreko.

- (13) *Marjòn je pǎršla uon ledat an se je posmejala vidàt no tako liepo famejo.*

Marjon je prišla ven gledat in se je zasmejala, ko je videla eno tako lepo družino.

2.3.1 Predložna zveza *za* + nedoločnik/nedoločniški polstavek v funkciji izražanja namere

- (14) *Za ne nosit orodji damou, zvècer jeh je skriù tǎ pod séno an dru dan jeh je uon veparù.*

Da mu ni bilo treba nositi orodja domov, ga je zvečer skrìl pod seno in ga drugi dan potegnil ven.

- (15) *Pas, mačka an lesica so napraujàlǎ dno vǎčerjo za se navelićat nomòr.*

Pes, mačka in lisica so pripravljali (eno) večerjo, da bi se malo pozabavali.

- (16) *Se je umila, počesala, liepo polišpàla an je šla za pacàn uon čez Tezo, étu, kǎ so bli žej akámpanǎ¹⁶ ouk pod listjan an medvèd ou dne smrieke za vidat luojši uóku an uóku.*

Se je umila, počesala, lepo nalepotičila in šla za psom ven čez Tezo, tja, kjer sta bila že nastanjena volk pod listjem in medved gor v eni smreki, da bi bolje videl naokoli.

2.3.2 Predložna zveza *prez* + nedoločnik/nedoločniški postavek v funkciji izražanja načina

- (17) *Dan dan, prez jatǎ majnemu nǎč, je šu z Bǎrbótan tje u Čǎdad.*

En dan 'nekega dne', ne da komu kaj dejal, je šel z Barbotom v Čedad.

¹⁴ *To videt, mladenič se Urški približa; To videti, drugi so vsi ostrmeli* (Prešeren).

¹⁵ Rabo nedoločnika oziroma nedoločniškega polstavka v funkciji skladenjskega strnjevanja je kritiziral Škrabec, češ da se namesto deležijskih polstavkov na -*č* in -*ši*, ki sta slovanska, v rabo v osrednjem slovenskem prostoru razširil iz nemščine (Jesenšek 1998: 55).

¹⁶ Ter. *akampanan* ← it. *campo*, nanaša se na *campo militare* 'vojaški tabor'.

- (18) *Te, kə je bieu bólan, je uprašù za kea zuoni rúošnja, an prez čakátə nazaj nač, je doluožu: »Zejtra, če še zame popengátə!«*
 Ta, ki je bil bolan, je vprašal, za koga zvoni navček, in ne da bi čakal, je dodal: »Jutri bo tudi zame pozvonilo.«
- (19) *Dreja se je obraču an preobraču prez moriet zaspat.* Dreja se je obračal in preobračal, ne da bi mogel zaspati.

V italijanščini in furlanščini poznamo tvorbo časovnega odvisnika z neosebno glagolsko obliko, vendar z deležjem (gerundijem) in deležnikom, ne pa z nedoločnikom.¹⁷ Zato lahko predpostavljamo, da predstavlja raba nedoločnika/nedoločniškega polstavka za izražanje sočasnosti enega glagolskega dejanja z drugim v subjivskem govoru arhaično slovensko strukturo, ki se je v osrednjih slovenskih narečjih izgubila, v tersem narečju pa ohranila, morda zaradi rabe podobne strukture v sosednjih romanskih jezikih. Predložni zvezi z nedoločnikom oziroma nedoločniškim polstavkom sta kalkirani po romanskem vzorcu.¹⁸ Te vrste jezikovna interferenca, ki vključuje prevzem skladenskega vzorca, je v jezikoslovni literaturi opisana kot skladenjski kalk (Skubic 1990: 153), strukturna izposojenka (Bayer 2006), prenos vzorca (Heath v Aikhenvald 2006: 3) ipd.

2.4 Namenilniški polstavek

Namenilniški polstavek je polstavek z namenilniško besedno zvezo. V slovenskem knjižnem jeziku ima tožilniško dopolnilo (Toporišič 1992: 121),¹⁹ enako tudi v subjivskem govoru.

- (20) *Se je uornù medvèd preliját med tu pejč an je vidu, kə a ni blo vič.*
 Se je vrnil medved prelit med tja v kamen 'kamnito skledo' in je videl, da ga ni več.
- (21) *Malo pótən ouk se je pərkazù škodauàt²⁰ pəcà.*
 Malo pozneje volk se je prikazal, da bi spomnil/opomnil psa na vračilo izposojenega.

¹⁷ It.: Il gatto, vedendo un tale topo, schizzò su un abete. Il gatto, visto un tale topo, schizzò su un abete. Furl.: Il gjat, viòdint une surís cussi grande, e saltà su di un peç/pin/arbùl. Il gjat, viòdut une surís cussi grande, e saltà su di un peç/pin/arbùl.

¹⁸ It.: Per non portare gli attrezzi a casa, li ha nascosti sotto il fieno, e il giorno dopo li ha tirati fuori. Furl.: Par no portà a cjase i stuments, a ju à scuindùts sot dal fen e la di dopo ju à tiràts fūr.

It.: Un giorno, senza dire niente a nessuno, è andato a Cividale. Furl.: Une de, cence dì nie a nisun, al e lât a Cividat.

¹⁹ V starejšem jeziku je bilo dopolnilo roditeljsko, npr. *Šla je pšenice žet* (Toporišič 1992: 121).

²⁰ Ter. *škodátə* ima dva pomena 1. 'terjati vračilo nečesa izposojenega' (ter. *Man dirit škodatə tea, k-ma za datə dno posodilo* 'Pravico imam terjati vračilo od tistega, ki mi mora vrniti') ← furl. *scuedi* 'terjati vračilo nečesa izposojenega'; 2. 'dobiti jih (po nosu) (ter.: *Vidi, kə jəh čəš škodatə!* 'Glej, ker jih boš dobil!').

3 Podredne stavčne strukture

Podredne stavke v subijskem govoru uvajajo različni konektorji, med katerimi se največkrat pojavlja *kə*, ki ima več pomenov in je zato rabljen v več funkcijah. Kot enobesedni konektor uvaja predmetni, časovni, krajevni, posledični, vzročni in prilastkov odvisnik. Lahko pa je del dvobesednega konektorja: z besedama *poten* in *intant* (*poten kə* 'potem ko', *intant kə* 'medtem ko') uvaja časovni odvisnik, s *fin* (*fin kə* 'dokler') odvisnik količine časa, s *tə* (*tə kə* 'tja kjer, tam kjer, tako kot') in *etu* (*etu kə* 'tu kjer') krajevni odvisnik, s *te* (*te kə* 'tako kot') primerjalni odvisnik ter s *kej* (*kej kə* 'kolikor') primerjalni odvisnik mere. Konektor je lahko izvorno slovenski (< *ko*, *kjer*, *ker* itd.) ali prevzeti italijanski/furlanski *che* 'da'.

3.1 Osebkov odvisnik

Osebkov odvisnik je stavek z vrednostjo osebka ob glavnem ali nadrednem odvisnem stavku. V subijskem govoru ga uvajajo konektorji: *tek* 'ta/tisti, ki', *de/də* in *kar*.

- tek:** (22) *Ma tjenakada, tek je merku, ni mu vić moučatə an je jau: »Nantekrəšt, kej te uode, kə ste znesu, kopar, kan paj jo kládate?«*
 Ampak tedaj ta, ki je opazoval, ni mogel več molčati in je dejal: »Nante-krist, koliko te vode, ki ste jo znosil(i), prijatelj – pa kam jo dajete?«
- (23) *Dreja ni utərdnu oči od taa, je sfrajù očə tej tek ma mažurkə za ložji vidət.*
 Dreja ni odtegnil oči od tega, si je pomel oči, kot tisti, ki ima krmežlje, da bi lažje videl.
- de/də:** (24) *Se pravə, de svet Petar an Kristuš so hodil poóstan po naših deželah.*
 Se pravi, da sveti Peter in Kristus sta hodila pogosto po naših deželah.
- (25) *Jen se je zdielo, də čujejo dan klok klok klok klok od dna konjə, kə re od delėčamə.*
 Jim se je zdelo, da slišijo en klok klok klok klok od enega konja, ki gre od daleč.
- kar:** (26) *Kar nas je blo uóku taule za vəcərjo zbranə, se smo smejalə an ženítke so šle nášeč.*
 Kar nas je bilo okoli mize za večerjo zbranih, smo se smejali in poroka je splavala po vodi.

3.2 Predmetni odvisnik

Predmetni odvisnik je stavčni predmet nadrednega stavka. V subijskem govoru ga uvajajo konektorji: *kə* 'da', *kuo* 'kaj', *će* in *zakuo* 'zakaj', *de/də* 'da', najdemo pa tudi primere predmetnega odvisnika brez konektorja.²¹ Največ primerov predmetnih odvisnikov je tožilniških.²²

²¹ *Vieš, je bruau, je ospodar, ma pouno robe, dərži kont, ma dan hlieu krau! Tua hći će liepo statə z njin!*

Veš, je priden, je gospodar, ima veliko blaga, varčuje, ima (en) hlev krav! Tvoji hčeri bo dobro z njim!

²² Primerov odvisnikov z drugimi skloni je malo. Primer za rodilniški predmetni odvisnik je naslednji:

Ne bon pravu še ja mujemo sino, də son tla počiuu z mujin očán te zadnji dan njaa žəvlenja.

- kə:** (27) *Ne vidəta, kə je nuojć?*²³
Ne vidite, da je noč?
- (28) *Njaa bratri, te za ten, mo so jalə, kə onə majo rat njuh diela za dielātə.*
Njegovi bratje, eden za drugim, so mu dejali, da oni imajo dovolj svojega dela za delati.
- (29) *Ētu je blo liepo an Buoh an svet Petar se so opočilə, so sniedlə nəkī, kə so mielə tu rusoku, an so še spalə pod dno strieho.*
Tu je bilo lepo in Bog in sveti Peter sta si odpočila, sta snedla nekaj, kar sta imela v nahrbtniku, in sta še spala pod eno streho.
- kuo:** (30) *Morta viedətə, kuo je pəršlò uon z njaa ust, ma ospodar ni maj zdoviedu, kə mo je slieku njaa fruško tako liepo.*
Morete vedeti, kaj je prišlo ven iz njegovih ust, ampak gospodar ni nikoli izvedel, da mu je slekel 'obral' njegovo hruško tako dobro.
- će:** (31) *Svet Jur malo pótən je uprašù še njo, će smardi ol diši njaa lauə.*
Sveti Jurij je potem vprašal še njo, če smrdi ali diši njegova glava.
- zakuo:** (32) *Dna cingérca, kə jo je vidála tako žalóstno, jo je uprašála, zakuo joče takèj.*
Ena ciganka, ko jo je videla tako žalostno, jo je vprašala, zakaj joče toliko.
- de/də:** (33) *Pótən so počélə spe utiekátə an se skriuátə, jo so miel za norcə, je se so špotál, paj onə jeh je piela, də jo ni počakajo.*
Potem so začeli spet utekati in se skrivati, so jo imeli za norca, so se iz nje norčevali, pa ona jih je molila 'prosila', da jo naj počakajo.
- (34) *Lačnə, kə so bla, so júpala, də tu uode je bieu dan ser.*
Lačni, kot so bili, so mislili, da tam v vodi je bil en sir.

V slovenščini se v predmetnem odvisniku za glagoli rekanja istodobnost izraža s sanjnikom nedovršnega glagola, ne glede na čas v glavnem stavku (Toporišič 2000: 511), kar velja tudi za subjiski govor (zgleđa 31, 32). V zgledu 34 pa je za izražanje istodobnosti dejanja v odvisnem stavku s preteklim dejanjem v glavnem stavku uporabljen preteklik,²⁴ kar kaže na interferenco iz stičnih romanskih jezikov.²⁵ Tovrstno jezikovno vplivanje Aikhenvald (2007: 23) imenuje širitev pomena ali funkcije strukture po analogiji, Weinreich (1979: 7) pa jezikovno vplivanje po načelu medjezikovne identifikacije, po katerem struktura pod vplivom stičnega jezika dobi nov pomen ali funkcijo.

Ne bom pravil tudi jaz svojemu sinu, da sem tu počival s svojim očetom ta zadnji dan njegovega življenja.

²³ Konektor *kə* je v tem primeru prevzeti italijanski oziroma furlanski *che* v pomenu 'da'.
It.: Ma non vedete che è buio? Furl.: Ma no viodèso che al è scûr?

²⁴ Podobno tudi v zgledih 20 in 66.

²⁵ It.: Affamati com'erano, credevano che nell'acqua ci fosse una forma di formaggio. Furl.: Plens di fan, a crodevin che ta la aghe e fos une forme di formadi.

3.3 Prislovni odvisniki

Med prislovne odvisnike štejemo časovni odvisnik, odvisnik količine časa in krajevni odvisnik.

3.3.1 Časovni odvisnik

Časovni odvisnik je stavek z vrednostjo prislovnega določila časa h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 641). V subijskem govoru ga uvajajo konektorji: *kar*, *kə* in *potən kə* ter *intant kə* (zgleđ 48). Časovno razmerje je lahko izraženo tudi z nedoločnikom/nedoločniškim polstavkom (zgleđa 12, 13).

kər: (35) *Kər je miela rat za dan bot, je šla nazaj tə h ouku, kə je šnje hərčù, tə kə se je luožu.*

Ko je imela dovolj zaenkrat, je šla nazaj k volku, ki je smrčal tam, kamor se je ulegel.

(36) *Tu orədə jo so tielə usə rado, zatuo kə je usien pərpomála, kər je vidəla potriebo.*

Na dvorišču so jo imeli vsi radi, ker je vsem pomagala, kadar je videla, da potrebujejo pomoč.

kə: (37) *Jen so šle sline uon z ust usak bot, kə so šlə étu tje/s ten krajan.*

Sline so se jim cedile iz ust vsakokrat, ko so šli po tej strani.

(38) *Je bieu šnje otrok, kə je šu ou Auštrijo an tje u Lubiano dielat za škərpelina*

Je bil še otrok, ko je šel gor v Avstrijo in tja v Ljubljano za kamnoseka.

poten kə: (39) *Zjutra zuoda, pótən kə je zuoniela jutrəncə, se je uraču nazaj uos mokər od pótə.*

Zjutraj zgodaj, potem ko je zvonila jutranjica, se je vračal nazaj ves moker od potu.

3.3.1.1 Odvisnik količine časa

Odvisnik količine časa ima vrednost stavčnega prislovnega določila količine časa h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 641). V subijskem govoru ga uvaja konektor *fin kə* 'dokler'.

(40) *Se je premlajù an uajù, fin kə je venù Lesico uon z nje hiše.*

Se je premetaval in valjal, dokler ni izgnal lisice ven iz njene hiše.

3.3.2 Krajevni odvisnik

Krajevni prislovni odvisnik ima vrednost stavčnega prislovnega določila h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku. V subijskem govoru ga uvajajo konektorji *kə* 'kjer', *tə kə* 'tja kjer, tam kjer' in *etu kə* 'tu kjer'.

kə: (41) *Svet Petar an Kristuš so pliezələ²⁶ ta z dne uásə tje u to druo an pousən tode, kə so hodilə, so pustələ kako učilo.*

²⁶ Ter.: *Kode pliezəs?* 'Kje hodiš, te nisem videl že veliko časa'.

Sveti Peter in Kristus sta hodila iz ene vasi v (to) drugo in povsod tam, kjer sta hodila, sta pustila kakšno védenje/znanje.

tə kə: (42) *Táko Svet Jur se je zamudu²⁷ an ni mu prit prej dou na Močila, tə kə a so onè čakále.*

Tako se je sveti Jurij zamotil in ni mogel priti prej dol na Močila, tja, kjer sta ga onidve čakali.

(43) *Uodico je luožu pousən, tə kə je tu: to slano an to dólčo.*

Vodico je položil povsod tja, kjer je hotel: (to) slano in (to) sladko.

(44) *Buoh je spolietù ou nébe ta z dne malice tje na to druo an je spuščù dou, tla an tiela, tə kə je blo luojši, dne mikane hiše, kə je uzomu uon z dna žakja velikàa.*

Bog je poletel tja v nebo, (tam) z ene meglice (tja) na (to) drugo, in je spuščal dol, sem in tja, tam, kjer je bilo lažje, (ene) majhne hišice, ki jih je jemal iz (enega) žaklja velikega, velikega.

etu kə: (45) *Je bieu dan mikan rauan, étu kə se so ustavèlā, étu so presialā no lipo, kə zanje je bieu dan uotar an uóku te júdjə se so ložlā počiuàt.*

Je bila ena majhna ravan, tu, kjer se so ustavili, tu so posadili eno lipo, ki zanje je bila (en) q oltar, in okoli nje ti ljudje so (se) polegli počivat.

3.4 Lastnostni odvisniki

Lastnostni odvisniki so lastnostna prislovna določila lastnosti h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 641). Ločujemo naslednje lastnostne odvisnike: načinovni odvisnik, primerjalni odvisnik, primerjalni odvisnik mere ter posledični odvisnik.

3.4.1 Načinovni odvisnik

Načinovni odvisnik ima vrednost stavčnega prislovnega določila načina h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku. V subijskem govoru ga uvaja konektor *kə*, vendar se način v subijskem govoru v največji meri izraža s predložno zvezo *prez* + nedoločnik/nedoločniški polstavek (zgledi 17–19).

kə: (46) *Lesica je šla, kə je žgala lizàt med.*

Lisica je šla, kot bi ji gorelo pod nogami, lizat med.

3.4.2 Primerjalni odvisnik

Primerjalni odvisnik izraža enakost, podobnost ali neenakost česa s primerjanim (Toporišič 2000: 642). V subijskem govoru ga uvajata konektorja *te kə* 'tako kot' in *tej će* 'kot da'.

te kə: (47) *Dan petjar je pəršù tə na vrata, je uzeu dou klabuk ta z lauè an je počeu pietə za te dušice, te kə je bla njih nauada.*

En berač je prišel tja na vrata, je vzel klobuk z glave in je začel moliti za (te) dušice, tako kot je bila njihova navada.

²⁷ Ter.: *Se son zamudila* 'sem izgubila čas z nečim'. *Me ne zamuji!* 'Ne moti me!'

tej će: (48) *Tébot, tej će kak jo je biu potisnu, se je dou uorla, intant kə te dru jo je strašu.*

Takrat, kot da jo je bil kdo potisnil, se je vrgla ob tla, medtem ko jo je (ta) drugi strašil.

(49) *Judi jo so vidàl nimər tə za kórnan, zunà an je stala étu, tej će je bla čakála təkì ol kacà.*

Ljudje so jo vedno videvali tam za prezbiterijem, zunaj, in je stala tu, kot da bi bila čakala kaj ali koga.

3.4.3 Primerjalni odvisnik mere

Primerjalni odvisnik mere izraža mero ali količino koga/česa, izraženega v glavnem ali nadrednem odvisnem stavku. V subjiskem govoru ga uvajata konektorja *kar* 'kakor' in *kej kə* 'kolikor'.

kar: (50) *Ženà je šla dou, kar je bla douà.*

Ženska je padla, kakor je bila dolga.

kej kə: (51) *Mo je metù od delécamə dan koščič kródje od špehà, no mor polente, dno skorjo siera, dno koščico od prascà an te pas je tu ustečà, kej kə a je laju.*

Mu je metal od daleč (en) košček skorje od slanine, malo polente, (eno) skorjo sira, (eno) koščico od prašiča in ta pes je hotel uiti, kolikor ga je lajal 'lajal nanj'.

3.4.4 Posledični odvisnik

Posledični odvisnik izraža posledico glede na glavni ali nadredni odvisni stavek. V subjiskem govoru ga uvaja konektor *kə*.

kə: (52) *Ouk je zaspau zaries an smərčù, kə²⁸ a se je čulo uóku an uóku po doline.*

Volk je globoko zaspal in smrčal, da se ga je slišalo okoli in okoli po dolini.

3.5 Vzročnostni odvisniki

Med vzročnostne odvisnike prištevamo vzročni, namerni, pogojni in dopustni odvisnik.

3.5.1 Vzročni odvisnik

Vzročni odvisnik je stavčno prislovno določilo vzroka h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 644). V subjiskem govoru ga uvaja konektor *kə* 'ker'.

kə: (53) *Opočimo se no malo časa, kə ja son trudna!*

Odpočijmo si malo, ker sem utrujena.

²⁸ *Kə* je v tem primeru iz it. in furl. prevzeti konektor *che* 'da'.

- (54) *Tébot Zef je luožu tã h kraju njaa orodje an je bieu žalóstan, kã ni mu an ni znù ušiermatã njuh tãrpljenja.*

Takrat je Zef umaknil svoje orodje in je bil žalosten, ker ni mogel in znal ustaviti njihovega trpljenja.

3.5.2 Namerni odvisnik

Namerni odvisnik je stavčno prislovno določilo namere h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 644). V subjiskem govoru ga uvajajo konektorji *de/dã*, *za de/dã* in *za*, toda namera se največkrat izraža s predložno zvezo *za* + nedoločnik/nedoločniški polstavek (zglede 14–16).

- de/dã:** (55) *Hitíta usjátã, dã kãr priden nazaj, se skrijen tu učenico, će bo sila.*

Pohitite posejati, da ko pridem domov, se skrijem v pšenico, če bo sila.

- za de/dã:** (56) *Viš, ærdina, use je nardila tuo, ke je son kuazála, za de je ne dan leuò!*

Vidiš, grdina, vse je naredila tako, kot sem ji ukazala, samo da je ne dam levu.

- za:** (57) *Je zafærcù kartulíno an tej no balo mo jo je luožu tu roke, za jo ni nesè tu oficih an ni die, dã sudadjãne plaçuájó 'tassa celibi'.*

Je zmečkal dopisnico in kot eno žogo mu jo je dal v roke, naj jo nese tja v urad in naj reče, da vojaki ne plačujejo davka na samske.

3.5.3 Pogojni odvisnik

Pogojni odvisnik ima vrednost stavčnega prislovnega določila h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 644). V subjiskem govoru ga uvaja konektor *će*.

- će:** (58) *Će te bo vidu ospuot, kãr se dou obærne za jatã ‚Domine vobiscum‘, tlatã júdje čo skoçnitã uóku tebè an te čo rastrátã.*

Če te bo videl gospod 'župnik', kadar se dol obrne, da izreče ‚Domine vobiscum‘, bodo (tile) ljudje skočili okoli tebe in te bodo raztrgali.

Za izražanje uresničljivega pogoja v sedanjiku/prihodnjiku se v slovenskem knjižnem jeziku uporablja pogojni naklon, enako tudi v subjiskem govoru (zglede 58). Razlika je le v tem, da se v subjiskem govoru za izražanje dejanja v prihodnosti lahko rabi sedanjik, kar je sicer možno tudi v slovenskem knjižnem jeziku, vendar v primerih, ki jih navajam, oziroma v kontekstu, v katerem se nahajajo in iz katerega je razvidno, da gre za dejanje v prihodnjiku, to ni običajno. V italijanščini in furlanščini je taka raba običajna, zato predpostavljam romanski vpliv, in sicer na pogostost rabe sedanjik v pomenu prihodnjika,²⁹ kar Weinreich (1979: 7) imenuje

²⁹ It.: Se hai bisogno di un soldato, sono qui. Furl.: Se tu às bisugne di un soldât, jo o soi ca. It.: Sono morto se non mi apre!. Furl.: O soi muat se no mi vierzês!

Navajam še podoben primer rabe sedanjika v pomenu prihodnjika v subjiskem govoru, na katerega je vplivala raba enake strukture v stičnih jezikih: *Še komandant a je uprašù: »Kuo mate tu tãn košu?« »Man zluodja, ospuot.« »Ložite dou koš, an vidímo!«*

medjezikovna identifikacija v rabi strukture, Aikhenvald (2007: 22) pa okrepitev rabe obstoječe strukture zaradi jezikovnega stika.

(59) *Če maš potrebo dna sudáda, ja son tla!*

Če boš potreboval vojaka, bom tukaj.

(60) *Ja son mǎrtu, če vi mǎ ne odperetè.*

Umrl bom, če mi ne odprete.

Za izražanje neuresničljivega pogoja v sedanjosti/prihodnosti in preteklosti se v slovenskem knjižnem jeziku rabi pogojni naklon (za drugega še predpreteklik, ki pa iz rabe izginja). Subijski govor za izražanje neuresničljivega pogoja v sedanjosti rabi pogojni naklon (zgleđ 61), za izražanje neuresničljivega pogoja v preteklosti pa povedni naklon, pri čemer se predpreteklik ohranja (zgleđ 62).

(61) *Bǎl bla domah, bǎl tiǎla ja skuhata večerjo.*

Če bi bila doma, bi jaz skuhala večerjo.

(62) *Če son bla viedǎla, kǎ nisǎ miela soude, tǎ jǎh son tiela posodita ja.*

Če bi bila vedela, da nimaš denarja, bi ti ga bila posodila jaz.

V slovenskem knjižnem jeziku je raba povednega naklona namesto pogojnega možna, vendar redka³⁰ (Toporišič 2000: 645). Povedni naklon se v pogojnih odvisnikih kot ena od možnosti (namesto konjunktiva) rabi tudi v stičnih furlanskih govorih in govorjenem italijanskem jeziku,³¹ kar morda pomeni, da je raba v slovenskem subijskem govoru sicer že obstoječe strukture postala pogostejša pod vplivom rabe enake strukture v stičnih jezikih.

3.5.4 Dopustni odvisnik

Dopustni odvisnik ima vrednost stavčnega prislovnega določila dopuščanja h glavnemu ali nadrednemu odvisnemu stavku (Toporišič 2000: 645). V subijskem govoru ga uvajata konektorja *čelih* 'čeprav, četudi' in *še če* 'tudi če'.

čelih: (63) *Ta hci je bla kapána za dielo, čelih je miela nǎme sedánast liet.*

To dekle je bilo sposobno za delo, čeprav je imelo le sedemnajst let.

še če: (64) *Nisǎ bieu obriedu pod našǎh korcah dne palánke, še če jo si bieu ledu z lǎminan.*

Nisi bil našel po naših strehah niti enega solda, tudi če si ga bil iskal s svetilko.

Tudi komandant ga je vprašal: »Kaj imate tam v tem košu?« »Imam zlodeja, gospod.«
»Postavite koš dol in bomo videli.«

It.: Posate la gerla e vediamo. Furl.: Metêt jù il cos e viudin.

³⁰ Da sem to naredil, te ne bi mogel več pogledati v oči (Toporišič 2000: 645).

³¹ Pog. it.: Se sapevo che eri senza soldi te li prestavo io. Furl.: Se o savevi che no tu vevis bēçs, ti ju imprestavi jo.

3.6 Prilastkov odvisnik

Prilastkov odvisnik ima vrednost stavčnega prilastka v okviru stavčnega člena glavnega ali nadrednega odvisnega stavka (Toporišič 2000: 645). V subijskem govoru ga uvajata konektorja *də* in *kə* 'ki'.

- də:** (65) *Dru dan se je rəzpasla novica, də or na Močilah, tə na dne pejčə so bla dua fagotića, kə so čakalə dvie čāčice, ni redə pónjə.*
 Naslednji dan se je razširila novica, da sta gori na Močilah, tam na eni skali, dva paketka, ki čakata dve deklici, da prideta ponju.
- kə:** (66) *Táko je je padu dou ta z lauè an tə od rámanah dou facletòn, kə je miela uóku nje, ma se ni ustavəla za a or pobratə.*
 Tako ji je padla dol z glave in (tam) z ramen dol (ena) ruta, ki jo je imela na sebi, toda ni se obrnila, da bi jo pobrala.

V slovenskem knjižnem jeziku morajo imeti prilastkovi odvisniki, uvedeni s konektorjem *ki*, anaforično navezovanje v neimenovalniških sklonih vzpostavljeno z zaimkom (v zgledu 66 je to *ga*). V subijskem govoru anaforičnega navezovanja ni, enako kot v italijanščini in furlanščini.³²

4 Zaključek

Osnovni model gradnje neosebnihi glagolskih in podrednih stavčnih struktur v subijskem govoru je slovenski. Kot v celotnem zahodnem slovenskem prostoru je opazen tudi vpliv skladijskih sistemov stičnih romanskih jezikov, vendar je treba biti pri ugotavljanju, katere so interferenčne skladijske strukture, previden. Nedvomno gre za prevzem (kalkiranje) skladijskega vzorca v primerih subijskih predložnih zvez *za* in *prez* + nedoločnik/nedoločniški polstavek. V to skupino lahko štejejo tudi izpust anaforičnega zaimka v prilastkovem odvisniku. Toda v primerih, ko je subijska skladijska struktura, ki se sicer rabi tudi v sosednjih romanskih jezikih, v slovenskem jeziku poznana, četudi v rabi redka, arhaična ali kako drugače zaznamovana, ne moremo govoriti o prevzemu skladijskega vzorca, ampak o vplivu na pogostost njene rabe in širitev njenega pomena ali funkcije po analogiji, oboje po načelu medjezikovne identifikacije. Med prve lahko v primeru subijskega govora štejejo rabo neosebnihi glagolskih oblik (deležja in deležniškega polstavka, deležijskega, namenilniškega in nedoločniškega polstavka), rabo sedanjika za dejanje v prihodnosti ter rabo povednega naklona v pogojnem odvisniku za preteklik. Primer za drugo pa je raba preteklika v subijskem govoru za izražanje istodobnosti v preteklosti.

Vse tri oblike jezikovnih interferenc: prevzem jezikovnega vzorca, vpliv na pogostost rabe strukture ter širitev pomena ali funkcije strukture po analogiji lahko štejejo med pojave t. i. jezikovnega izravnavanja (*language levelling*) (Holm 2004: 143), ki je v jezikih v stiku normalen proces.

³² It.: Così dal capo e dalle spalle le è caduto uno scialle che aveva intorno a sé, ma non si è fermata a raccogliarlo.

Furl.: Cusì dal cjâf e da lis spalìs i je colât un scialet che veve intor di se, ma no si e fermade a tiralo su.

Okrajšave

furl. = furlansko, it. = italijansko, pog. it. = pogovorno italijansko, slov. knj. = slovensko knjižno, sub. = subijško, ter. = tersko

Vira

Balloch 2010 = Bruna Balloch, *Mlada lipa: pravæce domah narete: izbor besedil iz publikacije Mlada lipa = testi scelti dalla pubblicazione Mlada lipa*, ur. Roberto Dapit – Lucia Trusgnach – Danila Zuljan Kumar, Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko = Circolo di cultura Ivan Trinko, 2010.

Bruna Balloch (rokopis).

Spletna vira

Attimis = *Attimis* (<http://en.wikipedia.org/wiki/Attimis>).

Prešeren = France Prešeren, *Povodni moř* (<http://lit.ijs.si/preseren.html>).

Literatura

Aikhenvald 2006 = Alexandra Y. Aikhenvald, Reflections on Language Contact, Areal Diffusion, and Mechanisms of Linguistic Change, v: *Sprachbund in the West African Sahel*, ur. Bernard Caron – Petr Zima, Paris: Peeters Publishers, 2006 (Collection Afrique et Langage 11), 23–36.

Aikhenvald 2007 = Alexandra Y. Aikhenvald, Grammars in Contact: a Cross-Linguistic Perspective, v: *Grammars in Contact: a Cross-Linguistic Typology*, ur. Alexandra Y. Aikhenvald – Robert M. W. Dixon, Oxford: Oxford University Press, 2007, 1–55.

Bayer 2006 = Markus Bayer, *Sprachkontakt deutsch-slavisch: eine kontrastive Interferenzstudie am Beispiel des Ober- und Niedersorbischen, Kärntnerslovenischen und Burgenlandkoratischen*, Frankfurt am Main idr.: Peter Lang, 2006 (Berliner Slawistische Arbeiten 28).

Holm 2004 = John A. Holm, *Languages in contact: the partial restructuring in vernaculars*, Cambridge idr.: Cambridge University Press, 2004.

Jesenšek 1998 = Marko Jesenšek, *Deležniki in deležja na -č in -ši: razširjenost oblik v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja*, Maribor: Slavistično društvo, 1998 (Zora 5).

Kunaver 2006 = Jurij Kunaver, Nekateri geografske, zlasti reliefne poteze terskega dela Beneške Slovenije, v: *Terska dolina = Alta Val Torre = Val de Tor: Terska dolina v besedi, sliki in pesmi Viljema Černa*, ur. Milena Kožuh, Celje: Društvo Mohorjeva družba – Celjska Mohorjeva družba – Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2006, 13–25.

- Logar 1993 = Tine Logar *Slovenska narečja: besedila*, Ljubljana: Mladinska knjiga, ²1993 (Cicero).
- Marušič 2006 = Branko Marušič, Pregled zgodovine terskih Slovencev, v: *Terska dolina – Alta Val Torre – Val de Tor: Terska dolina v besedi, sliki in pesmi Viljema Černa*, ur. Milena Kožuh, Celje: Društvo Mohorjeva družba – Celjska Mohorjeva družba – Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2006, 55–61.
- Miceu 2008 = Adriana Miceu (ur.), *Friûl gurizan = Bisiacaria = Goriška*, Reana del Rojale: Chiandetti, 2008 (Miti, fiabe e leggende del Friuli storico 8).
- Pronk 2009 = Tijmen Pronk, *The Slovene Dialect of Egg and Potschach in the Gailtail, Austria*, Amsterdam – New York: Rodopi, 2009 (Studies in Slavic and general linguistics 36).
- Ramovš 1935 = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika 7: dialekti*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1935 (Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani, Dela I).
- Ramovš 1952 = Fran Ramovš, *Morfologija slovenskega jezika: skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49*, Ljubljana: Univerzitetna študijska komisija (izd.) – DZS (zal.), 1952.
- Skubic 1990 = Mitja Skubic, Skladenski kalki romanskega izvora v zahodnih slovenskih govorih, *Razprave razreda za filološke in literarne vede* 13 (1990), 153–161.
- Spinozzi Monai 2009 = Liliana Spinozzi Monai, *Il Glossario del dialetto del Torre di Jan Baudouin de Courtenay*, Udine: Consorzio univeristario del Friuli – Sankt Peterburg: St. Petersburg Branch of the Archive of the Russian Academy of Sciences – Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2009.
- Steenwijk 1992 = Han Steenwijk, *The Slovene Dialect of Resia: San Giorgio*, Amsterdam – Atlanta (GA): Rodopi, 1992 (Studies in Slavic and General Linguistics 18).
- Tomasetig 2011 = Ada Tomasetig, *Od Idrije do Nediže: Benečija = Dal Judrio al Natisono: Slavia Friulana*, Reana del Rojale: Chiandetti, 2011 (Miti, fiabe e leggende del Friuli storico 12).
- Toporišič 1992 = Jože Toporišič, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992 (Leksikoni Cankarjeve založbe, zbirka Sopotnik).
- Toporišič 2000 = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, ⁴2000 (¹1976).
- Weinreich 1979 = Uriel Weinreich, *Languages in contact: findings and problems*, The Hague – Paris – New York: Mouton, 1979.
- Zannier 2008 = Domenico Zannier, Una premessa alla collana »Miti, Fiabe e Leggende del Friuli Storico«, v: *Friûl gurizan = Bisiacaria = Goriška*, ur. Adriana Miceu, Reana del Rojale: Chiandetti, 2008 (Miti, fiabe e leggende del Friuli storico 8), 7–9.

Impersonal verb forms and the formation of subordinate clauses in the Subit (Torre) dialect

Summary

This article focuses on the use of impersonal (non-finite) verb forms and the formation of subordinate clauses in the local dialect of Subit within the Slovenian Torre dialect in Italy. Due to constant contact with Friulian dialects and Italian, the Torre dialect also shows strong Romance influence in terms of syntax. However, at the same time the dialect frequently uses syntactic structures of Slovenian origin that are used increasingly less in standard Slovenian and are hardly ever used in Slovenian dialects, except in petrified forms used as adverbs (e.g., *hote* 'wanting') or as part of secondary prepositions (e.g., *glede na to* 'given that'). Certain impersonal (non-finite) verb forms can be included among these, such as adverbial participles or participial reduced clauses and infinitive reduced clauses. In the Subit dialect, the adverbial participle or participial reduced clause ending in *-ć* is a frequently used syntactic structure to express simultaneity in any timeframe. It is also used with verbs that form an adverbial participle in standard Slovenian ending in *-e* or *-aje*. In addition to the temporal subordinate clause, the infinitive reduced clause expresses a temporal relation to the act verbalized in the main clause. The influence of Romance syntax is shown in the use of calqued structures, the impact on the frequency of a given syntactic structure, and the new meaning that a syntactic structure that already exists in Slovenian acquires under the influence of contact languages.